

Raisz Anikó^[1]: Kölcsönhatásban az európai emberi jogvédelem legfőbb nemzetközi letéteményesei – avagy milyen hatással van az Európai Bíróság az Emberi Jogok Európai Bíróságára?

Debreceni Jogi Műhely, 2006. évi (III. évfolyam) 3. szám, (2006. július)

Az emberi jogok védelmének szükségességét ma már senki sem vonja kétségbe, egyetlen demokratikus állam, „civilizált nemzet” sem kérdőjelezné meg annak létjogosultságát. Az emberi jogok kapcsán azonban napjainkban is szembesülhetünk azzal a problematikával, hogy a jogok terjedelmét tekintve nem rendelkezünk egységes képzettel. A nemzetközi dokumentumokban, avagy az alkotmányokban lefektetett jogfogalmak értelmezésekor olykor jelentős eltérésekbe ütközünk. Mindezért az emberi jogok védelmének egyik lényeges szegmensként figyelhetjük meg tehát azt, miként hatnak egymásra az eltérően értelmezett jogfogalmak, az egymásra hatással lévő rendszerekben milyen módon közeledik egymáshoz az emberi jogok értelmezése (I). Az egyes nemzetközi emberi jogvédelmi rendszerek tehát olyan jogintézményt is kifejleszthetnek, amelyet a másik, kapcsolódó jogrend juriszdikciója nem hagyhat figyelmen kívül; esetleg pusztán saját álláspontjának alátámasztása gyanánt is találhatunk más fórumra történő hivatkozást (II). Egyes reformkísérletek is lelhetik gyökerüket más – adott szempontból esetleg éppen kielégítőbben működő – emberi jogvédelmi rendszerekben (III). A cikk írója e három fő kérdés köré csoportosítja gondolatait. Végül felvetődik aztán az itt pusztán érintőlegesen tárgyalt kérdés, hogy van-e létjogosultsága az egymás mellett, kvázi párhuzamosan működő rendszereknek (IV).

I. A jogértelmezés közeledése

A címből adódóan is predestináltan, jelen cikk pusztán az Európai Bíróság (és az Európai Közösség, Európai Unió) valamint az Emberi Jogok Európai Bírósága (és kapcsolódóan az Európa Tanács) közötti kapcsolatra, ott is kifejezetten „az ifjúnak” a „nagy öregre” gyakorolt hatására összpontosít; leszögezve, hogy a Közösségeken belül megvalósuló emberi jogvédelem mindenképpen a tagállamokon belül megvalósuló jogvédelemre és az Európa Tanács rendszerére épít elsősorban. A két bíróság jogértelmezésének vizsgálata előtt – csak vázlatosan – tekintsük át, milyen sajátos fejlődési utat járt és jár be az Európai Közösségek alapjogvédelme.

Az alapító szerződések maguk nem is tartalmaztak az alapjogokra vonatkozó általános rendelkezéseket,^[2] csak a Közösségek eredeti, gazdasági céljának megfelelően, korlátozott mértékben vették azokat figyelembe.^[3] Ezt többen „demokratikus deficitként” értékelték; nemsokára pedig maga a Közösségek is felismerte, hogy a gazdasági szabadságok, valamint az a tény, hogy a tagállamok szuverenitásuk egy részét átruházták a Közösségre, igenis kihatással van az emberi jogokra.

Az emberi jogok védelmének elismerése azonban – többek között amiatt, hogy a Közösségek, csakúgy, mint később az Unió, nem rendelkezett a hatáskörök teljességével az emberi jogok területén – korántsem haladt zökkenőmentesen, így gyakorlatilag az egyetlen járható út az Európai Bíróság (a továbbiakban: EB vagy Bíróság) jogértelmezésének és jogalkalmazásának útja maradt, noha ő maga is visszautasította eleinte, hogy figyelembe vegye a tagállamok által védett alapjogokat (ld. például az 1959-es Stork-ügyet^[4]).^[5] Az Európai Bíróság döntései^[6] végül 1969-től kezdve jelentették az alapjogok következetes, de természetesen pusztán fokozatosan fejlődő elismerését,^[7] amely jogfejlesztő tevékenységére mintegy

válaszul lassan megindult a közösségi jogalkotás szintjén is az emberi jogok – immáron a Közösség keretei között stabilan „alapjogok” – védelmének fejlesztése. A főbb állomások között említhetjük az Európai Egységes Okmányt (1986), a Szociális Jogok Chartáját, az uniós polgárságot bevezető Maastrichti Szerződést, az Amszterdami Szerződést (az inkább politikai játékszerként elhíresült, eredetileg az emberi jogok megsértésének szankciójaként hivatott 7. cikkével), az Alapjogi Chartát.[8] Végül meg kell említenünk az európai alkotmány létrehozásáról szóló szerződést (a továbbiakban: Alkotmányszerződés), amelynek hatályba lépése immár több mint bizonytalan, mindenesetre beépíti második részébe az Alapjogi Chartát, valamint amelynek kifejezett rendelkezése nyomán lehetővé vált (volna) az Emberi Jogok Európai Egyezményéhez (a továbbiakban: EJE vagy Egyezmény) való csatlakozás is. Témánk szempontjából mindazonáltal lényeges kérdést vet fel a luxemburgi és a strasbourgi bíróság joggyakorlata között fennálló eltérések kérdésköre.[9] Ez utóbbira különböző okokból kerülhet sor: az eltérő megközelítés, a strasbourgi joggyakorlat hiánya szolgálhat magyarázatként. Az – esetenként gyökeresen – eltérő joggyakorlat mindazonáltal véleményem szerint nem kívánatos, jogbizonytalansághoz vezet, és elkerülésére törekedni kell.[10]

Először is eltérő tehát a két bíróság megközelítése: míg Strasbourgban az egyén, és maguk a védendő jogok állnak a középpontban, addig Luxembourgban az emberi jogokat egy speciális, gazdasági jellegű megközelítés szemüvegén keresztül nézik.[11] Ám még ha törekednek is az egységes jogértelmezésre, ahogy Rick Lawson kifejtette, eltérések lehetségesek maradnak még abban az esetben is, ha az Európai Bíróságban megvan az a szándék, hogy kövesse az Emberi Jogok Európai Bíróságának (a továbbiakban: EJE) értelmezését, de az előbbinek az Egyezmény egy olyan rendelkezése kapcsán kell döntenie, amelyet Strasbourg még nem értelmezett.[12]

Témánknál maradva azonban az eltérő értelmezés kapcsán különösen arra figyelünk a következőkben, hogy az Európai Bíróság eltérő értelmezése, esetleg az uniós jogrend egyes intézményei milyen hatással voltak az EJE joggyakorlatára; ennek kapcsán pedig a jogi személyek megítélését helyezük a középpontba.

A versenyjog a közösségi jogrend szabad belső piacán különös jelentőséget kap: az állami szubvenciók kiiktatása, a vámok eltörlése olyan szabad versenyt idézett elő, amelynek szabályok között tartásához szigorú versenyjogi szabályokat irányoz elő a közösségi jog. Ezen a területen a Bizottság különösen nagy szerepet kapott, és – különösen az információszerzési jog területén kapott – széleskörű jogosítványai okozzák azt a feszültséget, amelyből a jelen kérdéskör összeütközései adódnak.[13] Több vállalat is hivatkozott arra, hogy a Bizottság megsérti az Egyezmény 8. cikkét (magánélet tiszteletben tartásához való jogot). Ez első pillantásra meglehetősen érdekesnek tűnhet, ám ha megnézzük az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatát, ez korántsem elképzelhetetlen. Ennek bizonyosságául szolgál a Sunday Times kontra Egyesült Királyság ügy[14] 1979-ből, avagy az Open Door és Dublin Well Woman kontra Írország ügy[15] 1992-ből. Természetesen az, hogy a 8. cikkre történő hivatkozás mikor fogadható el, teljes mértékben az eset körülményeitől függ.[16] Ennek ellenére mégis vizsgálódásaink középpontjába tehetjük azt a kérdést, e témakörben milyen viszonyban is áll egymással az EB és az EJE.

A National Panasonic (UK) Limited kontra Egyesült Királyság ügyben[17] (1979) az érintett cég az Egyezmény 8. cikkére hivatkozott, mint amely rendelkezés mutatis mutandis vonatkozik jogi személyekre is. Maga a főtanácsnok hivatkozott arra, hogy az ESZAK keretei között felmerült Acciaieria e Tubificio di Brescia ügyben[18] az Európai Bíróság maga is megvizsgálta a székhely sérthetlenségének elvét. A Közösség keretei között sem ismeretlen tehát a jogi személyek bevonása az emberi jogok védelmének hatósugarába. A Bíróság itt végül nem ad precíz választ arra a kérdésre, hogy egy jogi személy hivatkozhat-e a

magánélethez való jogra, ám megvizsgálja azt, hogy az Európai Bizottság (a továbbiakban: Bizottság) törvényes célt követett-e a vitatott intézkedések alkalmazásakor (és végül nem állapít meg aránytalanságot e tekintetben). Az 1986-os AKZO-ügyben[19] sem látott több sikert a 8. cikk alkalmazása az Európai Bíróság előtt.

A Hoechst-ügyben[20] hozott ítélet megerősítette, hogy az alapjogok a Bíróság által védendő közösségi jogok alapvető elemét képezik, kiemelte továbbá, hogy – ahogyan azt már a Johnston-ügy[21] is előrevetítette – az Emberi Jogok Európai Egyezménye itt kitüntetett szerepet kap. A szóban forgó vállalat ez esetben is vitatta, hogy a Bizottságnak joga lenne – valamely jogi szervtől származó előzetes felhatalmazás nélkül – vizsgálatokat folytatnia. (Végül a Frankfurt am Main-i Amtsgericht kérelemre kiadott egy erre vonatkozó felhatalmazást, ám azt a vállalat – többek között – azzal az érveléssel utasította el, hogy az alapjogokba ütközik.) Ebben az ügyben Mischo főtanácsnok arra kérte a Bíróságot, hogy az ismerje el expliciten a közösségi jog szintjén a székhely sérthetlenségének alapvető jogát a jogi személyek javára. A Bíróság erre a következőképpen válaszolt: „be kell ismerni, hogy még ha egy ilyen jognak a tagállamok közös elveként történő elismerése – ami a jogi személyek székhelyének a magánlakáshoz hasonló sérthetlenségét illeti – szükséges is a közösségi jogrendben, nem működhet, még a vállalatok esetében sem, mert a tagállamok jogrendjei el nem hanyagolható különbségeket mutatnak, ami a gazdasági helyiségek közhatalommal szemben történő védelmének természetét és fokát illeti.” Így folytatja: „Nem szabad más következtetést levonni az Emberi Jogok Európai Egyezménye 8. cikkéből, mint amit az első bekezdés előír: « Mindenkinek joga van arra, hogy magán- és családi életét, lakását és levelezését tiszteletben tartsák ». Ezen cikk védelmének tárgya az ember személyes szabadságára [...] vonatkozik, és nem terjeszthető ki a gazdasági célú helyiségekre. Egyébiránt meg kell állapítani az Emberi Jogok Európai Bírósága idevonatkozó joggyakorlatának hiányát.”[22]

Mindazonáltal a Bíróság elismeri, hogy a teljes jogharmonizáció hiányában is, a tagállamok mindegyikének jogrendszerében a közhatalom beavatkozása a magánszektorba törvényi alappal kell, hogy rendelkezzen, és a törvény által előírt indokok kell, hogy igazolják. Mindegyik rendszer védelmet biztosít tehát az önkényes vagy aránytalan beavatkozásokkal szemben.

Hatott-e ez az értelmezés az Emberi Jogok Európai Bírósága 8. cikkel kapcsolatos álláspontjára, melyet – mint az előbb láttuk, csak később fejlesztett ki? Nem értelmezi-e szűkebben az Európai Bíróság a 8. cikket, mint a strasbourgi bíróság? Az 1989-es, hasonló tényeken nyugvó Chappell-ügyben[23] még nem történt utalás az EB gyakorlatára.[24] A helyzet azonban alapjában véve megváltozott a Niemietz-ügyet[25] követően, és a különbség a strasbourgi és luxembourgi joggyakorlat között egészen szembetűnővé vált. A magánéletre vonatkozóan az EJEB határozatában úgy fogalmazott, hogy „túlzottan megszorító jellegű lenne [a magánéletet] egy olyan „intim körre” korlátozni, ahol mindenki tetszése szerint alakíthatja magánéletét, és e körből teljes egészében kizárhatja a külvilágot.” Így folytatja: „Egyébként úgy tűnik, hogy nincs olyan alapvető indok, amely miatt a « magánélet » kifejezést úgy kellene tekintenünk, mint amely kizárja a hivatásbeli vagy kereskedelmi tevékenységet: elvégre az emberek többségének [...] a munkájában van kapcsolata a külvilággal.”[26] Így a szabadfoglalkozásuk esetét nézve (akiknél általában szétválaszthatatlan a szakmai és a privátszféra) egyenlőtlen bánásmód jelentkezne. A Huvig kontra Franciaország ügyben[27] – telefonlehallgatással kapcsolatban – az EJEB megerősítette ezen álláspontját, ám ott már nem tett utalást a közösségi jogrendre.

A fenti gondolatok – mintegy bevezetésként – arra próbálnak utalni, hogy az eltérő jogértelmezéssel találkozó nemzetközi bíróságok adott esetben igenis megvizsgálják a másképp döntő fórum motívumait. Bár a Niemietz-ügyben az EJEB szuverén saját álláspontot

alakított ki, mégis fontosnak tartotta, hogy utalást tegyen az EB gyakorlatára. Ez a folyamat a következő években egyre felerősödött, ezt vázolja a következő fejezet.

II. Interakció a joggyakorlat tekintetében

A. Kölcsönhatásban a nemzetközi bíróságok

Az emberi jogvédelemmel – is – foglalkozó nemzetközi fórumok, mindenekelőtt bíróságok egymásra hatása nem új keletű. Bár az esetek többségében nem tudatosan felépített és alkalmazott, mint inkább esetleges kölcsönhatásról beszélhetünk,[28] könnyen felfedezhetünk egy-egy bírósági ítéletben egy másik fórum joggyakorlatára vagy annak egy szegmensére való utalást. Az Emberi Jogok Európai Bírósága többször segítségül hívja az Állandó Nemzetközi Bíróság és a Nemzetközi Bíróság gyakorlatát, a – meglehetősen aktuális – Ergin kontra Törökország ügyben[29] pedig az Emberi Jogok Amerika-közi Bíróságának gyakorlata és az Amerika-közi emberi jogvédelmi rendszer[30] mellett megvizsgálja az ENSZ rendszerét is. Ugyanígy az Emberi Jogok Amerika-közi Bírósága is többször visszanyúl az EJEB ítéleteihez,[31] ugyanakkor a Nemzetközi Bíróság nem hivatkozik más bíróságok gyakorlatára – kivéve az Állandó Nemzetközi Bíróságot, amelynek joggyakorlatát azonban mint sajátját kezeli.[32] A közösségi jogászok számára immár természetes, hogy az Európai Bíróság ítéleteiben olykor kifejezetten is hivatkozik az Emberi Jogok Európai Bíróságára,[33] valamint hogy jogértelmezése során általában megpróbálja követni annak már kialakult gyakorlatát.

Mint általában azonban az egymással párhuzamosan létező rendszerek, ezek is kölcsönhatásban léteznek, hiszen nincsenek egymástól hermetikusan elzárva: az Európai Uniónak például nincsen olyan tagállama, amely ne lenne részese az Emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló egyezménynek.[34] Így még egyszer hangsúlyozzuk: a kölcsönhatás elve alapján az Európai Unió fiatal alapjogvédelmi rendszere is befolyással lehet az Európa Tanács jól kiforrott, ám éppen ezért talán már nem az aktuális helyzethez alkalmazkodó rendszerére – természetesen nem állítjuk, hogy ennek mértéke mérhető lenne az ellenkező irányú ráhatáshoz.

B. Az Európai Bíróság joggyakorlatának megjelenése az EJEB ítélkezési gyakorlatában

Amint arra már utaltunk, az EJEB ítélkezésére is hatást gyakorol a Közösség joga, az Európai Közösség Bíróságának joggyakorlata, habár egyértelmű, hogy a kezdeti hatások éppen ellenkező irányúak voltak. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítéleteiben egyre gyakrabban találkozhatunk az Európai Bíróságra történő hivatkozással.

A 2006 áprilisában, a Kefalas és társai kontra Görögország ügyben[35] született ítéletben azért volt szükséges az Európai Bíróságra hivatkozni, mert az Egyezmény 6. cikkének vizsgált – és meg is állapított – megsértéséhez nagyban hozzájárult, hogy a nemzeti bíróságok – többször is – előzetes döntéshozatal iránti kérelemmel fordultak az Luxembourghoz, ezzel is hónapokkal, évekkel meghosszabbítva a peridőt. Egészen pontosan tizennégy esztendő, hét hónapot és tizenhat napot tett ki a peridő – egy háromfokú eljárásban.[36] Hasonlóan, a De Luca kontra Franciaország ügyben[37] is pusztán marginálisan kerül említésre az Európai Bíróság – kitértek itt azonban a közösségi kereskedelmi szabályokra, valamint a WTO szabályaira is.

Mindazonáltal számos olyan ügy akad, ahol ettől lényegesebb szerep jut a közösségi joggyakorlatnak. Ezek közül az egyik – az Unió strasbourg-i rendszerre tett hatása kapcsán meghatározó – a Christine Goodwin kontra Egyesült Királyság ügy.[38] Itt a kérelmező az Egyezmény 8., 12., 13. és 14. cikke megsértésének megállapítását kéri, a transzszexuálisoknak az Egyesült Királyságban betöltött helyzetét sérelmezve, különös tekintettel a munkavállalás, a társadalom- és egészségbiztosítás, a nyugdíj és a házasság kérdéskörére. A kérelmező 1937-ben férfiként született, majd a hatvanas években diagnosztizálták nála a transzszexualitást. Addigra már nő volt, négy gyermek apja. Mivel

azonban úgy gondolta, hogy ez nem az igazi énje, a továbbiakban nőként próbálta élni az életét, és 1990-ig több műtéten is túlesett ennek érdekében. 1990 és 1992 között munkahelyi kollégái szexuálisan zaklatták, amikor ez ellen fordult, panaszát azzal utasították el, hogy a törvény előtt férfi. Végül munkahelyéről elbocsátották (állítás szerint transzszexualitása okán, a hivatalos indoklás egészségügyi okokra hivatkozott). 1996-ban, új munkahelyén kérték az NI-számát,[39] amelynek megváltoztatásáért folyamodott, hogy ne hogy az új munkáltató kiderítse a múltját. (Amely utólag be is következett, emiatt ismét kellemetlenségei akadtak a munkahelyén.) Időközben hivatalos tájékoztatást kapott, hogy nem mehet 60 éves korában nyugdíjba, mert az a nőkre vonatkozó nyugdíjkorhatár az Egyesült Királyságban, csak 65 évesen (a férfiakkal). Ezenkívül bizalmas adatai következtében „különleges eljárásban” részesült, ami miatt az ügyintézési ideje növekedett, de igazából semmilyen hivatalos fórumon nem mentesült az alól, hogy férfi identitását kelljen használnia. Az Emberi Jogok Európai Bírósága végül megállapította a 8. és a 12. cikk sérelmét, valamint hogy az érintett állam térítse meg a kérelmező 39.000 euróra rúgó költségeit. Az ítéletben a legérdekesebb mégis az, hogy – a vonatkozó nemzetközi szabályozás alatt – kifejezetten utal az Európai Unió Alapjogi Chartájára,[40] a házasságkötés és a családalapítás jogával kapcsolatban. A dolog érdekessége, hogy az Alapjogi Charta a tagállamokat nem köti, pusztán a közösségi intézményeket, éppen ezért maga az Európai Bíróság mindaddig elkerülte a Chartára való hivatkozást.[41]

Az Európai Közösségnek az EJEB-re gyakorolt hatását mutatja, hogy az több ítéletében is kifejezetten hivatkozik a közösségi jogra – vagy az eset vizsgálata kapcsán, vagy a releváns közösségi jogszabályok felsorolása végett,[42] de olyan ügy is akad, ahol az EJEB külön fejezetet szentel az Európai Bíróság joggyakorlatának.[43] Ezek közül – emlékeztetőül – talán a leghíresebb a Niemietz-ügy,[44] ahol azért volt szükség az Európai Bíróság gyakorlatának (különösen a Hoechst-ügynek) ismertetésére, mert az EJEB azzal ellentmondó ítéletet hozott lényegében hasonló tényeken nyugodva; ez is azon ügyek közé tartozik, ahol a két bíróság megközelítésbeli különbségei egyértelműen felszínre törnek (ld. I. rész). A Bosphorus-ügyben[45] pedig – az Európai Bírósági joggyakorlat mellett – széles teret szentelnek az ügyben sérelmezett tulajdonjogi ügylet megvitatása érdekében az egész vonatkozó közösségi jogrendnek.[46]

III. A reformkísérletek kérdése

Az egymás tapasztalatain nyugvó reformkísérletek kapcsán két témakörre térünk ki: az egyik az előzetes döntéshozatal vagy előzetes jogértelmezés sokszor vitatott kérdése (A), a másik az Alkotmányszerződés által érintett csatlakozás kérdése (B).

A. Az előzetes döntéshozatali kérelem, avagy általában az előzetes jogértelmezés kérdése

Az Európai Unió keretei között az EK Szerződés 234. cikke (korábbi 177. cikk) szabályozza az előzetes döntéshozatal jogintézményét.[47] Ez alapján a tagállami bíróságok rendelkeznek azzal a lehetőséggel – vagy kötelezettséggel, ha határozatai ellen a nemzeti jog értelmében nincs jogorvoslati lehetőség –, hogy a közösségi jogra vonatkozó jogértelmezési kérdéseikkel az Európai Bírósághoz forduljanak, így is biztosítva a közösségi jog alkalmazásának egységességét.[48]

Az Európai Bíróság – a közösségi jog fejlődését meghatározó – ítélkezési gyakorlatának zöme ezen cikk alapján keletkezett.[49] A strasbourgi rendszer nem rendelkezik hasonló jogintézménnyel, tanácsadó véleményezési kompetenciája pedig meglehetősen korlátozott.[50]

Az előzetes döntéshozatal kapcsán több kérdéskört is vizsgálnunk kell: az első a strasbourgi előzetes jogértelmezés kérdése, a második az előzetes döntéshozatal kikényszerítése az EJEB előtt, a harmadik pedig az előzetes döntéshozattal kapcsolatban az Egyezmény 6. cikkének megsértése.

Az előzetes strasbourgi jogértelmezés lehetőségének felmerülése nem új keletű. Már Giuseppe Sperduti (az EJEB egykori alelnöke) kifejtette, hogy legcélszerűbb lenne, hogy amennyiben az Európai Bíróság részéről lényeges jogértelmezési kérdés merül fel az Egyezményvel kapcsolatban, az az EJEB-hez fordulna jogértelmezést kérve. Ezzel kifejezetten az egyes kérdésekkel kapcsolatban felmerülő, fent már említett jogértelmezési különbségek kiküszöbölését kívánta elérni, mindazonáltal a felvetés – megvalósulása esetén – megváltoztatta volna a strasbourgi rendszert. Hiába hangsúlyozta Sperduti, hogy ez a lépés nem érintené az Európai Bíróság autonóm, nemzetek feletti jogszolgáltatói státusát, javaslatát nem fogadták el.[51]

Anélkül, hogy részletesen kifejténék az Európai Bíróság és az EJEB előtt folyó eljárás közötti különbségeket, igyekszünk a problémákat néhány kérdéskör kapcsán megragadni. A strasbourgi rendszer krízisének[52] jelei már régóta észlelhetők: ezek leküzdése érdekében született például a 11. jegyzőkönyv több rendelkezése, ám a beérkező ügyek száma ennek ellenére mára évente 28000 körül mozog, ennek csaknem egytizedében indul csak meg az eljárás, és évente körülbelül 1100 ítélet születik.[53] Ebből következően az ügyek elhúzódnak, és az egykor oly példamutató rendszer saját csapdájába esve lassan hatékonyságát veszti. Amint azt az EJEB bírója, R. St. J. MacDonald írta: „Mivel bizonyos mértékig igaz, hogy «az elhalasztott igazság megtagadott igazság», minden olyan eljárás, amely hozzájárul a strasbourgi szervek előtti ügyteher csökkentéséhez, és így az eljárások felgyorsításához, az emberi jogok hatékonyabb európai védelméhez járul hozzá.”[54]

Az emberi jogok strasbourgi védelmének egyértelműen reformokra van tehát szüksége. E szempontból kifejezetten elgondolkodtató az Európai Bíróságnál megismert előzetes döntéshozatal kérdése. Amint azt a rendszerváltást követő Magyarország is megtapasztalhatta, más rendszer (állam) működő modelljének egy az egyben történő átvétele nem mindig vezet eredményre. Körültekintően – a kritikák fényében – kell tehát megvizsgálni, hogyan is valósulhatnak meg ezek a reformjavaslatok, amelyek célja egyértelműen az EJEB elé kerülő esetek számának csökkentése.

Az első potenciálisan felmerülő akadály a strasbourgi döntések unióshoz hasonló kötelező erejének hiánya.[55] Megoldást jelenthetne, ha a negyvenhat részes tagállam konszenzusra jutna ez ügyben, és megváltoztatná az Egyezmény belső jogi státusát – erre azonban kevés esély van. Sokkal reálisabbnak tűnik az a javaslat, hogy az előzetes értelmezési koncepcióban részt venni kívánó államok kiegészítő jegyzőkönyv formájában, önkéntességi alapon csatlakozzanak a felvetéshez. A második potenciális probléma, hogy az EJEB – az Európai Bíróságtól eltérően – az előtte felmerülő ügy összes tény- és jogkérdésében döntést hozhat. Ennek alapján nehézségekbe ütközhet egy minden szempontból megfelelő előzetes értelmezés adása, ám ahogy az Európai Bíróság is kéri az előzetes döntéshozatali kérelemben a releváns tények és a hazai jog odavágó rendelkezéseinek felsorolását, ugyanezt megtehetné az EJEB is. Ugyanakkor tény, hogy így ez növelné a munkaterhet, és nem biztos, hogy a megcélzott irányba hatna. Ezenkívül a hazai jogorvoslati fórumok kimerítésének követelményét[56] kerülhetné meg az előzetes értelmezés bevezetése, amely – amellet, hogy az állami igazságszolgáltatás autonómiáját védi – az ügy elhúzódsában is jelentős szerepet játszik. Az önkéntes kiegészítő jegyzőkönyv ugyanakkor garanciát jelenthetne, hogy a csatlakozó állam tudatosan vállalta ezt. A munkateher csökkenése ellen hathat az is, hogy a perben részes fél – aki esetleg nincs megelégedve az előzetes értelmezés eredményével – a jogorvoslati lehetőségek kimerítése után ismét, immár saját jogon, egyéni panaszjogával élve, fordul az EJEB-hez. Az EJEB így esetleg többször is kénytelen lenne foglalkozni ugyanazzal az ügygel. Megoldást jelenthet erre a 11. kiegészítő jegyzőkönyv által bevezetett 35. cikk, amely (2) bekezdés b) pontja szerinti, új információt nem tartalmazó, a Bíróság által már vizsgált dolognak tekinthető azt az ügyet, amelyben előzőleg már döntés született előzetes

értelmezés tárgyában.[57] Megoldásra várna továbbá az, hogy az alapvetően egyéni panaszjogra építő strasbourgri rendszer a nemzeti bíróságok számára biztosítsa az EJEB-hez fordulás jogát. A jogintézményt elvetők ellenérvei között szerepel továbbá, hogy az előzetes döntéshozatalhoz hasonló szűrő szerepet töltött be annak idején a Bizottság is. Az előzetes értelmezés funkciója azonban véleményünk szerint ettől eltérne, és esetleg a jövőbeni ügyek számának csökkenését érhetné el, nem csupán a jogalkalmazás egységének elősegítését, bevezetése azonban előreláthatólag nem következik be.

Az európai uniós előzetes döntéshozatali eljárás még kétféleképpen jelenik meg az Emberi Jogok Európai Bírósága előtt, az előzőekben kifejtetthez képest közvetettebb, ám annál valószínűbb formában. Egyrészt az előzetes döntéshozatal iránti kérelmet az alapeljárásban résztvevő peres felek nem tudják kikényszeríteni, felmerül a kérdés, hogy ez megfelel-e az Egyezmény 6. cikkének: a tisztességes eljáráshoz való jognak. Másrészt az előzetes döntéshozatali eljárás időigényes, és tetemes perköltség-növekedést,[58] valamint az eljárás jelentős elhúzódtását eredményezheti,[59] amely szintén a 6. cikk megsértését vonhatja maga után.

B. Az Európai Unió esetleges csatlakozása az Emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló egyezményhez

Az Európai Unió csatlakozása az Egyezményhez számos előnyt hordoz magában. Mindezek közül a legerősebb a jogbiztonsághoz való jog, amelyet mindmáig megkérdőjelez az olykor eltérő strasbourgri és luxembourgi joggyakorlat (amelyet már az I. részben említettünk). Az egységes jogszolgáltatás erősítené az emberi jogok európai védelmét, ezenkívül a két fórum közötti hatékony együttműködés segíthetné az Emberi Jogok Európai Bíróságának modernizációját és aktuális helyzetéhez történő alkalmazkodását. Hosszútávon ez az EJEB döntései jogi erejének megerősödését is magával hozhatná. Nem mindenki tartja szükségesnek és kívánatosnak ezt az elképzelést, felhívva a figyelmet a két rendszer eltérő gyökereire és rendeltetésére. A szerző mindazonáltal az uniós rendszer specifikumának őrzése helyett a jogbiztonságot tekinti elsődlegesnek, és üdvösnek tartaná, ha a jogfejlődés a csatlakozás irányába haladna tovább.

Az Európai Közösségek esetleges csatlakozása az Egyezményhez ugyanakkor nem új törekvés. Az Európai Bizottság részéről már 1979-ben szóba került a Közösség Egyezményhez való csatlakozásának lehetősége.[60] Mivel e téren nem történt semmi előrelépés, 1990. november 19-én, az Egyezmény aláírásának 40. évfordulója kapcsán a Bizottság ismét napirendjére tűzte a kérdést: mandátumot kért a Miniszterek Tanácsától arra vonatkozóan, hogy megkezdhesse a csatlakozási tárgyalásokat. 1994. április 26-án a Tanács megkereste az Európai Bíróságot,[61] és véleményt kért annak tárgyában, hogy a Közösségek csatlakozása az Egyezményhez megfelel-e a közösségi jognak.[62]

Amint az Európai Bíróság kifejtette, a Szerződés egyetlen cikkelye sem ruházta fel a közösségi intézményeket általános jelleggel az emberi jogok területén rendelkezések meghozatalára vagy e területen nemzetközi egyezmények aláírására, és a 308. cikket[63] sem lehet általános felhatalmazásként értelmezni. A Közösség tehát nem rendelkezik az Európai Emberi Jogi Egyezményhez való csatlakozásra vonatkozó hatáskörrel. Az Egyezményhez történő csatlakozás alapjaiban változtatná meg az emberi jogok védelmének fennálló uniós rendszerét, bevinné a Közösséget egy különálló nemzetközi rendszerbe, valamint egy új joganyagrendszer építene be a közösségi jogrendbe. Egy ilyen változás meghaladná a 308. cikk kereteit, és megvalósulásához mindenképpen szerződésmódosításra lenne szükség. Ez a szerződésmódosítás érkezett el az Alkotmányszerződéssel, amely számos újítást vezet(ne) be: a leglényegesebb, hogy integrálja II. részébe az Alapjogi Chartát, jogi kötőerőt kölcsönözve annak, valamint hogy előírja az Unió csatlakozását az Egyezményhez.[64]

Az Egyezmény tagjai azonban csupán államok lehetnek, megoldásra várt tehát az Unió belső kételyein túl ez a kérdés is.[65] A csatlakozás problémáját a máig kellő számú ratifikációt ugyan még nem kapott, de létező Tizennegyedik jegyzőkönyv oldhatja meg, amely szerint az Európai Unió csatlakozhat az Egyezményhez.[66]

IV. A két rendszer párhuzamos fennállásának létjogosultságáról

Az Alkotmányszerződés világosan kifejezte a Közösségek vezető politikai hatalmainak azon szándékát, hogy az Unió csatlakozzon az EJEE-hez, és ezáltal mintegy külső kontrollnak vesse alá közösségi emberi jogvédelmi mechanizmusait, illetve közösségi jogi aktusait, mintegy felmentve az államokat egyes abszurd felelősségi helyzetek alól. A szerző véleménye szerint ez a lépés kiveszi a szelet azok vitorláiból, akik feltétlenül ragaszkodnak a kettős európai emberi jogvédelem ma fennálló rendszerének változatlan megőrzéséhez. Az Alkotmányszerződés már több mint szándéknyilatkozat arra vonatkozóan, hogy nem tekinti (nem tekintené) a közösségi jog sui generis jellege és autoritása csorbulásának a csatlakozást.

Az Alkotmányszerződés hatálybalépése nélkül a csatlakozás Unión belüli alapjának más módon való megteremtésére igen kevés remény van. A csatlakozás szükségszerűségét azonban nem kizárólag az egyének jogbiztonság és magasabb fokú jogvédelem iránti igénye indokolja. Az államok is szembesülhetnek a kettős jogvédelmi rendszerben való részvételből fakadó esetleges, a nemzetközi jog egyes rendszerei között általában fennálló teljes körű harmónia hiányából következő problémákkal.[67] Az államok szuverenitásukból adódóan maguk döntenek el, hogy mely nemzetközi szervezetekbe lépnek be. A nemzetközi jog általános szabályainak megfelelően azonban vállalják ezért a felelősséget is, azaz kötelezettségeiknek minden irányban eleget kell tenniük.[68] Nem történik ez másként azokkal az államokkal sem, amelyek egyidejűleg az Európa Tanács és az Európai Unió tagjai (azaz a huszonöt tagállammal).[69] Ilyen kérdés szerencsére nem merül fel nap mint nap, de ettől függetlenül nem tekinthetünk el ettől a problematikától.

A problémát a nemzetközi jog elméleti síkján az szolgáltatta, hogy olyan területeken merültek fel emberi jogsértések, ahol az Európai Közösség tagállamai átruházták hatásköreiket a Közösségre. A strasbourgi álláspont szerint így a tagállamok már nem voltak felelősségre vonhatóak, a Közösség pedig (még) nem.[70] Megkísérelték tehát a tagállamok összességét felelősségre vonni, ám ez sem járt nagyobb sikerrel.[71] A tagállamok azonban hosszútávon nem bújhattak ki a felelősség alól, így születhettek meg olyan ítéletek, mint a tejkvótára vonatkozó Procola-,[72] a gibraltári Európai Parlamenti választásokra vonatkozó Matthews-,[73] avagy a gyógyszerészeti termékek árusítására vonatkozó Cantoni-ügyekben,[74] ahol az EJEB megállapította az érintett tagállamok felelősségét, holott a tagállamok közösségi jogból fakadó kötelezettségüknek tettek eleget.

Jelen, gondolatébresztésnek szánt tanulmány a teljesség igénye nélkül vázolta fel az Európai Közösségen belül zajló alapjogi jogfejlődést, hogy aztán összefoglalóan áttekintse, milyen hatással volt az Európai Bíróság (és az Európai Közösségek) az Emberi Jogok Európai Bíróságára és Európa Tanács emberi jogvédelmi rendszerére. Kitértünk arra, milyen újításokat vagy módosításokat eredményezett, vagy eredményezhet a jövőben az uniós emberi jogvédelem fellépése és továbbfejlődése. A Közösség joganyagának és különösen joggyakorlatának az EJEB ítélkezési gyakorlatában való megjelenése mellett – ahol a versenyjog mellett említésre került az Alapjogi Charta kérdésköre is – szó esett az Emberi Jogok Európai Bíróságának megreformálásával összefüggésben az előzetes döntéshozatal iránti kérelemhez hasonló megoldás bevezetésével kapcsolatos felvetésről, az Alkotmányszerződés által célba vett, Egyezményhez történő uniós csatlakozásról, csatlakozás hiányában a két rendszer egymás melletti továbbélésének egyes aspektusairól. A két rendszer összehasonlításának vizsgálata nem öncélú: utat mutathat aktuális vagy a jövőben felmerülő

problémák megoldásánál, mint például az EJEB reformkísérletei vagy az Európai Bíróság hatásköri problémái, megpróbálhatja kiküszöbölni az Európában fennálló kettős emberi jogvédelem káros következményeit. Avagy egyszerűen csak rámutat arra a sokat emlegetett logikai igazságra: minden mindennel összefügg.

Anikó Raisz: Die grössten internationalen Systemen des europäischen Menschenrechtsschutzes in Wechselwirkung. Was für eine Wirkung hat der Europäische Gerichtshof an den Europäischen Gerichtshof für Menschenrechte?

Zusammenfassung

Dieser Artikel beschäftigt sich mit der Frage, was für einen Einfluss der „junge“ Menschenrechtsschutz oder Grundrechtsschutz der Europäischen Union, insbesondere der Europäische Gerichtshof und seine Rechtssprechung an den „grossen alten“, d.h. an das System des Europarates haben kann. Das Thema ist vielleicht nicht gerade uninteressant für die Länder die in beiden Systemen Mitglieder sind (also praktisch für alle Unionsmitglieder).

Nach einer kurzen Zusammenfassung der Grundrechtsgeschichte der Europäischen Gemeinschaften befassen wir uns mit der Frage der Auslegung, der abweichenden Interpretation der Gerichtshöfer in Luxembourg und in Strasbourg (Teil I). Der Artikel geht auf die Frage ein, ob es gerechtfertigt sei über Wechselwirkungen zwischen die Gerchtshöfer zu sprechen und was für Zeichen dessen sich in der Rechtssprechung der EuGH für Menschenrechte widerspiegelt (Teil II). Später erörtern wir die Frage der Reformversuche (Teil III), wo wir uns insbesondere auf den Vorabentscheidungsvorschlag und den möglichen Beitritt der Europäischen Union zu der Europäischen Menschenrechtskonvention beschäftigen. Kurz befassen wir uns noch damit, ob die beiden sich mit Menschenrechtsschutz beschäftigenden Systeme berechtigt parallel neben einander existieren oder doch eine andere Möglichkeit besser das Ziel – den best möglichen Schutz der Menschenrechte in Europa – dienen würde.

[1] A Szerző a Miskolci Egyetem ÁJK, Nemzetközi Jogi Tanszékének doktorandusza

[2] Vö. Cohen-Jonathan, Gérard: Les réserves dans les traités institutionnels relatifs aux droits de l'homme. Nouveaux aspects européens et internationaux. *Revue Générale de Droit International Public*. 1996-4, 915-949. p.

[3] Ld. a gazdasági szabadságok avagy a megkülönböztetés tilalma. Az alapszabadságok alanyi jog voltához ld. Szalayné Sándor, Erzsébet: Interferencia az Európai Bíróság és az EJEB gyakorlatában, *Acta Humana*. 2005, N° 2, 17. p.

[4] 1/58. sz., Stork & Cie. kontra az ESZAK Főhatósága ügyben 1959. február 4-én hozott ítélet.

[5] Hamar felhívta azonban a figyelmüket a helyzet tarthatatlanságára a német Alkotmánybíróság, a Bundesverfassungsgericht a híres Solange I-döntésében, ahol is a közösségi jog nemzeti jog felett gyakorolt primátusának elfogadását az alapjogoknak a Közösség keretei közötti kielégítő védelméhez kötötte. (1974. március 29-i döntés, Solange I, BVerfGE 37, 271. p.)

[6] A témával kapcsolatban ld. még Weller, Mónika: Emberi jogok a luxembourgi bíróság gyakorlatában. *Acta Humana*. 2005, N° 2, 64-75. p.

[7] Az Európai Bíróság a Stauder-ügyben (29/69. sz. Erich Stauder kontra Stadt Ulm – Sozialamt ügyben 1969. november 12-én hozott ítélet) említette először az emberi jogokat, mint amelyek a „közösségi jog általános elveit” képezik (Stauder-ügy, 7. §), majd 1970-ben az Internationale Handelsgesellschaft ügyben megerősítésre került: az alapjogok tisztelete integráns részét képezi azon jog alapelveinek, amelynek tiszteletben tartását a Bíróság biztosítja, valamint hogy ezen jogok védelme a tagállamok közös alkotmányos hagyományából fakad, és megvalósulását a Közösség céljainak keretei között kell biztosítani (11/70. sz., Internationale Handelsgesellschaft mbH kontra Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel ügyben 1970. december 17-én hozott ítélet, 4. §). 1974-ben, a Nold-ügyben találjuk meg az Emberi Jogok Európai Egyezményének első említését. A praetori jogalkotás negyedik állomása, hogy a Rutili-ügyben (1975-ben) már kifejezetten hivatkozott az Egyezmény egyes pontjaira (36/75. sz., Roland Rutili kontra Ministre de l'intérieur ügyben 1975. október 28-án hozott ítélet, 32. §). Mindezen lényeges elemeket azután összefoglalóan kinyilvánította a Bíróság a Wachauf-ügyben (5/88. sz., Hubert Wachauf kontra Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft ügyben 1989. július 13-án hozott ítélet), ahol végül megadja az alapjogoknak a Közösségben elfoglalt helyének meghatározását, az említett ismeretek összegzését (Wachauf-ügy, 17. §). Az Európai Bíróság keretei között lezajlott ilyenétén változás nyomán a német alkotmánybíróság meghozta a híres Solange II-döntését (1986), amelyben kijelentette, hogy ameddig az alapjogok tisztelete biztosítva van a közösségi jogrend keretei között, addig nem vonja kétségbe a közösségi jog primátusát (1986. október 22-i döntés, Solange II, BverfGE, 339. p.).

[8] 2000 decemberében ünnepélyesen kiadták az Alapjogi Chartát, amely azt a célt szolgálta, hogy az unió polgárai minél jobban azonosítsák magukat a közösségi értékekkel, azaz az európai állampolgárokat megillető jogok katalógusát próbálta megadni. Ez a katalógus többé-kevésbé megegyezik az Emberi Jogok Európai Egyezményének felsorolásával, de ki is egészül a közösségi rendszer különleges értékeivel (például: bioetika, dokumentumokhoz való hozzáférés, adatvédelem kérdésköre; avagy néhány jog szélesebb körű elismerése: a házasságkötéshez, az egyesülési szabadsághoz vagy a hatékony fellebbezéshez való jog), tartalmaz mind polgári-politikai, mind gazdasági és szociális jogokat, valamint helyet kaptak benne a speciálisan az európai polgársághoz kötődő jogok is.

[9] Vö. Lawson, Rick: Confusion and Conflict? Diverging Interpretations of the European Convention on Human Rights in Strasbourg and Luxembourg, in: Lawson, Rick – de Blois, Matthijs (szerk.): The Dynamics of the Protection of Human Rights in Europe. Volume III. Dordrecht, 1994, 219-252. p., valamint Spielmann, Dean: Jurisprudence des juridictions de Strasbourg et de Luxembourg dans le domaine des droits de l'homme: conflits, incohérences et complémentarités. in: Alston, Philip: L'Union européenne et les droits de l'homme. Brüsszel, 2001, 789-812. p.

[10] Vö. De Witte, Bruno: Le rôle passé et futur de la Cour de Justice des Communautés Européennes dans la protection des droits de l'Homme. in: Alston: i.m. 912. p.

[11] Több eset és témakör is említhető, ahol ezek az értelmezésbeli különbségek előkerülnek. A 6. cikkről (tisztességes tárgyaláshoz való jog) például kiderült, hogy a luxembourgi értelmezés szerint nem tartozik alá az Európai Bizottság eljárása, ha a versenyyogi területről van szó – Musique Diffusion Française-ügy (100-103/80. sz. egyesített ügyek, SA Musique Diffusion française és társai kontra az Európai Közösségek Bizottsága ügyben 1983. június 7-én hozott ítélet). Az Orkem-ügyben (374/87. sz., Orkem kontra az Európai Közösségek Bizottsága ügyben 1989. október 18-án hozott ítélet) pedig az Európai Bíróság azt is visszautasította, hogy e cikkbe beletartozna az a jog, hogy valaki megtagadja bizonyíték szolgáltatását saját maga ellen (az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatában ez kétségtelenül elismert). A 10. cikk (véleménynyilvánítás szabadsága) tekintetében is kitűnt ez, itt az abortuszra vonatkozó információk terjesztésének írást kell megemlíteni – Grogan-

ügy (C-159/90. sz., The Society for the Protection of Unborn Children Ireland Ltd kontra Stephen Grogan és társai ügyben 1991. október 4-én hozott ítélet).

[12] Lawson: i.m. 235. p.

[13] A vonatkozó szabályokat a 17/1962 rendelet (17. rendelet, Első rendelet a Szerződés 85. és 86. cikkének végrehajtásáról) rögzíti.

[14] EJEB, Sunday Times kontra Egyesült Királyság ügy, 1979. április 26.

[15] EJEB, Open Door és Dublin Well Woman kontra Írország ügy, 1992. október 29.

[16] A 8. cikkén kívül azonban ugyanúgy alkalmazható a jogi személyekre mind a tisztességes eljáráshoz, mind a tulajdonjog védelméhez való jog is.

[17] 136/79. sz., National Panasonic (UK) Limited kontra az Európai Közösségek Bizottsága ügyben 1980. június 26-án hozott ítélet.

[18] 31/59. sz., Acciaieria e Tubificio di Brescia kontra az ESZAK Főhatósága ügy, 1960. április 4.

[19] 5/85. sz., AKZO Chemie BV és AKZO Chemie UK Ltd kontra az Európai Közösségek Bizottsága ügyben 1986. szeptember 23-án hozott ítélet.

[20] 46/87. és 227/88. sz., Hoechst AG kontra az Európai Közösségek Bizottsága ügyben 1989. szeptember 21-én hozott ítélet.

[21] 222/84. sz., Marguerite Johnston kontra Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary ügyben 1986. május 15-én hozott ítélet.

[22] 46/87. és 227/88. sz., Hoechst AG kontra az Európai Közösségek Bizottsága ügyben 1989. szeptember 21-én hozott ítélet, 17-18. pont.

[23] EJEB Chappell kontra Egyesült Királyság ügy, 1989. március 30.

[24] Egyes szerzők – mint például I.G.F. Cath – meg vannak győződve, hogy a Chappell-ügyben az Emberi Jogok Európai Bírósága kifejezetten elismerte a jogi személyek magánéletéhez való jogát. (Ld. I.G.F. Cath, « Hebben ondernemen recht op bescherming van de privésfeer? De zaken Hoechst en Chappell vergeleken » in: NJCM-Bulletin, 1991 (vol. 16.), 28-54. p.)

[25] EJEB, Niemietz kontra Németország ügy, 1992. december 16.

[26] EJEB, Niemietz-ügy, 29. p.

[27] EJEB, Huvig kontra Franciaország ügy, 1990. április 24.

[28] Ld. Kovács, Péter: Szemtől szembe... Avagy hogyan kölcsönöznek egymástól a nemzetközi bíróságok, különös tekintettel az emberi jogi vonatkozású ügyekre. Acta Humana. 2002, N° 49, 11. p.

[29] EJEB, Ergin kontra Törökország ügy (2006. május 4.), 25. §.

[30] Ld. továbbá például: EJEB, Akdivar kontra Törökország ügy (a pergátló kifogások tárgyában) (1996. szeptember 16.), 68. §.

[31] Ld. például a Krisztus utolsó megkísértése című film ügyét, IACHR, "The Last Temptation of Christ" ügy (Olmedo Bustos és társai kontra Chile) (2001. február 1.), 69. §., avagy az egyik legfrissebb, Gómez Palomino kontra Peru ügyben (2005. november 22.) Cecilia Medina Quiroga bírónő különvéleménye, 5. §, vagy a szintén 2005. november 22-én, a Calamara Iribarne kontra Chile ügyben hozott ítélet. 178. és 219. §.

[32] Vö. Kovács: i.m. 7. p.

[33] Például a transzszexualitás kapcsán többször is idézik a Rees kontra Egyesült Királyság ügyet (EJEB, 1986. október 17.): ld. a C-13/94. sz., P kontra S és Cornwall County Council ügyben 1996. április 30-án hozott ítélet (16. §.); avagy a C-249/96. sz., Lisa Jacqueline Grant kontra South-West Trains Ltd. ügyben 1998. február 17-én hozott ítélet (34. §.), a C-7/98. sz., Dieter Krombach kontra André Bamberski ügyben 2000. március 1-jén hozott ítélet.

[34] ... és annak – hatályban lévő – kiegészítő jegyzőkönyveinek. (Mindazonáltal Franciaország például csak 1974 óta részese az EJEE-nek.)

- [35] EJEK, Kefalas és társai kontra Görögország ügy (2006. április 27.), 13. §-tól.
- [36] Ld. Kefalas-ügy, 31. §.
- [37] EJEK, De Luca kontra Franciaország ügy (2006. május 2.), 13. §.
- [38] EJEK, Christine Goodwin kontra Egyesült Királyság ügy (2002. július 11.)
- [39] NI: National Insurance, kb. társadalombiztosítás.
- [40] A fent hivatkozott Christine Goodwin ügy, 58. §.
- [41] Nem így az Elsőfokú Bíróság, amely a T-54/99. sz., max.mobil Telekommunikation Service GmbH kontra az Európai Közösségek Bizottsága ügyben 2002. január 30-án hozott ítéletében hivatkozik az Alapjogi Chartára (48. és 57. §.).
- [42] EJEK, S.A. Dangeville kontra Franciaország ügy (2002. április 16.).
- [43] EJEK, Niemietz kontra Németország ügy (1992. december 16.), Cantoni kontra Franciaország ügy (1996. november 15.), Société Colas Est és társai kontra Franciaország ügy (2002. április 16.), Kress kontra Franciaország ügy (2001. június 7.), Bosphorus Hava Yollari Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi kontra Írország ügy (2005. június 30.).
- [44] EJEK, Niemietz kontra Németország ügy (1992. december 16.).
- [45] EJEK, Bosphorus Hava Yollari Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi kontra Írország ügy (2005. június 30.).
- [46] Ld. Bosphorus-ítélet, III. rész.
- [47] Jelen tanulmány keretei között nem áll módomban részletesen elemezni ezt a jogintézményt, így csak néhány lényeges pontra térek ki.
- [48] Vö. 166/73. sz., Rheinmühlen-Düsseldorf kontra Einfuhr- und Vorratstelle für Getreide und Futtermittel ügyben 1974. január 16-án hozott ítélet.
- [49] Ld. például a 26/62. sz., NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos kontra Netherlands Inland Revenue Administration ügyben 1963. február 5-én, a 6/64. sz., Flaminio Costa kontra E.N.E.L. ügyben 1964. július 15-én, avagy a 106/77. sz., Amministrazione delle Finanze dello Stato kontra Simmenthal SpA ügyben 1978. március 9-én hozott ítélet, stb.
- [50] Ld. Az EJEK 2. kiegészítő jegyzőkönyve (1963), 1. cikk (1) bekezdés.
- [51] Sperduti, Giuseppe: Le rattachement des Communautés européennes à la Convention de Rome sur la sauvegarde des droits de l'homme et des libertés fondamentales. RMC. 1980, 173. p.
- [52] Vö. 14. kiegészítő jegyzőkönyv 4. preambulumbekkezdése.
- [53] Lásd erről <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/4753F3E8-3AD0-42C5-B294-0F2A68507FC0/0/SurveyofActivities2005.pdf>, 2005. év adatai.
- [54] MacDonald, R. St. J.: The Luxembourg preliminary ruling procedure and its possible application in Strasbourg. in: Mélange en hommage à Louis Edmond Pettiti. Bruylant, Brüsszel, 1998, 600. p.
- [55] Vö. Rideau, Joël: Les garanties juridictionnelles des droits fondamentaux dans l'Union européenne, in: Leclerc, Stéphane – Akandji-Kombé, Jean-François – Redor, Marie-Joëlle (szerk.): L'Union européenne et les droits fondamentaux. Brüsszel, 1999, 96. p.
- [56] EJEK 35. cikk, ld. továbbá a fent hivatkozott Akdivar-ügy, 65. §.
- [57] Ld. MacDonald i.m. 593-603. p.
- [58] Ld. 172/80. sz., Gerhard Züchner kontra Bayerische Vereinsbank AG ügy (1981. július 14.), ahol egy 15 márkás perértékű ügy pervesztes felperese 2500 márka perköltséget volt kénytelen kifizetni.
- [59] Ld. a fent hivatkozott Kefalas-ügyet.
- [60] A motivációk tekintetében ld. Schermers, Henry G.: The European Communities bound by the fundamental human rights. Common Market Law Review. 1990, 256. p.

[61] Vö. De Schutter, Olivier: L'adhésion de la Communauté à la Convention européenne des droits de l'homme, A propos de l'avis 2/94 de la Cour de Justice des Communautés. Cahiers de Droit européen. (1996) 32. 555-612. p.

[62] 2/94 vélemény: „Az Európai Közösség csatlakozása az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló 1950. november 4-én kötött egyezményhez összeegyeztethető-e az Európai Közösséget létrehozó szerződéssel?”

[63] Ez a cikk biztosítja megfelelő lépések megtételének lehetőségét a Bizottság számára, amennyiben ez szükségesnek bizonyul. Áthidalja azt a problémát, ha kifejezetten vagy implicite nem utalták a Közösség intézményeinek hatáskörébe egy adott tárgyban való cselekvés lehetőségét. Mivel azonban ez korlátlan kompetenciára adhatna felhatalmazást, természetesen bizonyos feltételekhez kötött: az akciónak feltétlenül szükségesnek kell lennie, a Közösség egyik céljára kell irányulnia, és a közös piac működésébe kell kapcsolódnia.

[64] Vö. Duhamel, Olivier: Pour l'Europe. La Constitution européenne expliquée et commentée. Éditions du Seuil, Párizs, 2005.

[65] Vö. Sudre, Frédéric: Droit communautaire des droits fondamentaux. Brüsszel 1999.

[66] Tizennegyedik jegyzőkönyv az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló egyezményhez az Egyezmény ellenőrző rendszerének módosításáról, Strasbourg, 2004. május 13., 17. §.

[67] Ld. még Shany, Yuval: The competing jurisdictions of international courts and tribunals, Oxford University Press 2004, New York, 69. p.

[68] A strasbourgi emberi jogvédelmi rendszer alapvetően kiegészítő jellegű: az államok belső védelmi mechanizmusaira épít, és csak akkor avatkozik közbe, ha azok nem működnek megfelelőképpen. Ezzel ellentétben az Európai Bíróság nem a belső, állami rendszerek kiegészítője, nem kvázi fellebbezési fórumként jár el, ám ő is épít a belső állami jogvédelemre, ld. EJEB, Ahmet Sadik kontra Görögország ügyben (1996. október 25.) Martens és Foighel bírák különvéleményében is hivatkozott (11. §.) C-430/93. és C-431/93. sz., Jeroen van Schijndel and Johannes Nicolaas Cornelis van Veen kontra Stichting Pensioenfonds voor Fysiotherapeuten egyesített ügyeket (ítélet: 1995. december 14.).

[69] Ld. EK Szerződés 307. cikk.

[70] EJEB, C. M. és Co. kontra Németország ügy, 1999. február 9-i határozat.

[71] Ld. az elfogadhatatlanná nyilvánított Sociétés Guérin Automobiles kontra 15 EU-tagállam (2000. július 4.) és a Senator Lines kontra 15 EU-tagállam (2004. március 10.) ügyek.

[72] EJEB, Procola kontra Luxembourg ügy (1995. szeptember 28.).

[73] EJEB, Matthews kontra Egyesült Királyság ügy (1999. február 18.).

[74] A fent hivatkozott Cantoni-ügy.